

ОЦІНКА РОЛІ ЧОЛОВІКА ТА ЖІНКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСВІ

EVALUATION OF THE ROLE OF MEN AND WOMEN IN MODERN SOCIETY

У статті представлені результати соціологічних досліджень щодо ролі чоловіка та жінки в сучасному суспільстві. Розглянуті поняття «гендер» та «гендерні ролі». Проаналізовані отримані під час опитування студентської молоді дані. Зроблено акцент на зміні традиційних уявлень про гендерні ролі. Присвячено увагу питанням наявності гендерних стереотипів у сучасному суспільстві.

Ключові слова: соціальна роль, гендер, гендерна роль, гендерні стереотипи, студентська молодь, результати досліджень.

В статье представлены результаты социологических исследований о роли мужчины и женщины в современном обществе. Рассмотрены понятия «гендер» и «гендерные роли». Проанализированы полученные в ходе опроса студенческой молодежи данные. Сделан акцент на изменении традиционных представлений о гендерных ролях. Уделено внимание вопросам наличия гендерных стереотипов в современном обществе.

Ключевые слова: социальная роль, гендер, гендерная роль, гендерные стереотипы, студенты, результаты исследований.

In today's society, the importance of determining the role of men and women is increasing. However, in Ukraine, a significant number of people adhere to traditional thought. The Laboratory of Sociological Studies of VNTU conducted a survey. The object of this survey was the students

of the third year of the VNTU them. M.I. Pirogov Medical Faculty, the object consists of 64 students, of which 39 are female and 25 male and third-year students of VNTU faculty of management, the object consists of 69 people, of which 37 women and 32 men, age from 19 to 23 years old. The subject of the study is to identify students as the role of men and women in modern society. The purpose of this study was to find out the attitude of students towards the role of men and women in modern society and, based on the results obtained, to compare the thoughts of students of two professional groups. In the course of this research, 54 people were interviewed: 27 students of VNTU and 27 students of VNTU. The results of the survey show that the opinions of respondents are very convergent and are very close in percentage, but the results of the issue of gender inequality are somewhat different; 55% of the polled medical students believe that there is gender inequality in Ukraine, while 52% of respondents student-managers believe that there is no gender inequality. The hypothesis that was put forward at the beginning of the study was confirmed: the majority of respondents agree that the role of husband and wife over time is changing and must adapt to the modern world. Also, in most of the questions, the thoughts of medical students and student-managers regarding the role of men and women in the modern world are similar.

Key words: social role, gender, gender role, gender stereotypes, student youth, research results.

УДК 316. 346.2

Слободянюк А.В.

к. соц. н., доцент кафедри суспільно-політичних наук,
науковий керівник лабораторії
соціологічних досліджень
Вінницький національний технічний
університет

Постановка проблеми. Визначальний вплив на формування соціальної ролі чоловіка та жінки в суспільстві завжди мали національна культура, традиції, релігійні переконання, сценарій стосунків у батьківській сім'ї тощо. Традиційно в українському суспільстві саме на жіноцтво покладалося домашнє господарство, догляд та виховання дітей, а чоловікові відводилася роль здобувача життєвих ресурсів.

Проте на сучасному етапі розвитку суспільства стосунки між представниками різних статей стали настільки незвичними, соціальні ролі так переплелися, суспільна мораль так змінилася, що більшість чоловіків та жінок самі не завжди розуміють, за якими правилами та законами будується їхнє життя, чому воно іноді приносить так мало задоволення [1]. На даний момент вислів «жінки – це слабка стать» можна вважати ознакою не просто застарілих уявлень про суспільство, а хибного розуміння реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розроблення проблеми соціальних ролей чоловіка та жінки зробили закордонні науковці: В. Андерсон, Дж. Анкер, Т. Бек, Т. Веблен, Д. Вулфорд, К. Делфі. Особливої актуальності в останнє десятиріччя набули

гендерні дослідження в Україні. Питання гендерної теорії аналізуються в працях Р. Ануфрієвої, О. Балакіревої, О. Бойка, Т. Виноградової, О. Вілкової, Г. Герасименко, П. Горностая, Т. Говорун, В. Довженко, О. Дашковської, І. Демченко, Т. Журженко, О. Забужко, О. Іваненко, К. Карпенко, О. Кікінеджи, В. Кушакова, Н. Лавріненко, А. Лантух, В. Лапшина, Е. Лібанової, О. Луценко, Л. Лобанової, О. Макарової, І. Мироненко, С. Оксамитної, В. Онікієнка, О. Піщуліна, М. Рубчак, В. Семенова, М. Скорик, Л. Смоляр, О. Стрельник, В. Суковатої, В. Фесенко, Ю. Якубової, О. Яременка й інших.

Постановка завдання. На основі отриманих під час опитування даних зробити аналіз уявлення представників студентської молоді різних професійних груп про соціальні ролі чоловіка та жінки в сучасному суспільстві [2–3].

Виклад основного матеріалу дослідження. Сім'я є базовим осередком суспільства. Сприйняття стосунків між чоловіком і жінкою в сім'ї поширюється на інші суспільні інститути, тому актуальна проблема гендерних стереотипів у сімейних стосунках [4, с. 169].

Термін «гендер» (від англ. gender – «рід») уперше вжито в праці Р. Столера 1963 р. на

позначення культурних характеристик чоловіків і жінок на відміну від статі – сукупності біологічних характеристик; за допомогою поняття «гендер» структурно виокремлено природне від культурного в людині [5, с. 7].

Гендерна роль – один із видів соціальних ролей, набір очікуваних зразків поведінки (або норм) для чоловіків і жінок. Гендерну роль розуміють як виконання певних соціальних розпоряджень, тобто поведінки в мові, манерах, одязі, жестах відповідної статі.

Жіночі та чоловічі гендерні ролі є засобом пізнання позитивних та негативних аспектів як окремої культури, так і світу загалом. Гендер – найважливіша соціокультурна категорія, яка визначає поняття «стать» із метою створення та розуміння в суспільстві думки про оточення, визначає моральні поведінкові обмеження. Соціальна комунікація насамперед пропагує гендерну орієнтацію. Саме вона визначає та формує весь спектр майбутніх взаємовідносин між людьми [6].

Тому актуальність визначення ролі чоловіка та жінки зростає, вже не існує обмежень для жінок та привілеїв для чоловіків, проте в Україні значна кількість людей дотримуються традиційної думки.

На зміни ХХ ст. можна дивитися як на ствердження нової ролі батька, але також і як на втрату позицій чоловіків.

«Відбуваються дуже і дуже цікаві речі. У Британії у чверті родин саме жінки є головними годувальниками. 1969 р., коли я народився, цей показник становив 4%. На кожних двох чоловіків з університетськими дипломами у Сполучених Штатах Америки є три жінки. Тут, у Британії, дівчата досягають кращих результатів у шкільних екзаменах. Серед британців-заявників на навчання в університетах дівчат на 30% більше, ніж хлопців», – зазначає британський журналіст і автор книг на соціальні теми Джон Гарріс [7].

Соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Аналітичного центру RATING Pro протягом 1–6 жовтня 2015 р. проведено дослідження, в якому взяли участь 1 800 респондентів. Помилка репрезентативності – не більше 2,4% [8].

За результатами виявлено, що в майже 60% сімей за вихованням дітей відповідає жінка. Цікаво, що так вважають половина чоловіків і майже 70% жінок. Варто зазначити, що більш як третина респондентів зазначають рівну відповідальність за виховання дітей як дружини, так і чоловіка. Лише в 3% випадках функції виховання дітей покладають здебільшого на чоловіків, до того ж так вважають здебільшого самі чоловіки.

У половині випадків господарськими справами займається також жінка. Серед опитаних жінок відсоток тих, хто погоджується з тезою, більший, ніж серед чоловіків 58 (% проти 43%).

Цікаво, що на противагу вихованню дітей (де участь чоловіків мінімальна), домашнім господарством займається дещо більша кількість чоловіків (12%), але так думають самі чоловіки. Характерно, що на Заході кількість чоловіків, які займаються господарськими справами, удвічі більша, ніж в інших регіонах країни.

У серпні 2016 р. Центр соціально-гуманітарних аспектів регіональних досліджень Сумського державного університету провів дослідження на тему «Жінки в політиці». У ньому взяли участь чоловіки та жінки (віком від 18 років) із 8 областей України: Полтавської, Сумської, Миколаївської, Одеської, Волинської, Житомирської, Тернопільської та Хмельницької [9].

Так, 57,36% опитаних вважають, що присутність жінок у політиці – це ознака демократичного розвитку країни, а 28,85% із цим не погоджуються. Іншим 13,79% було «важко відповісти».

55% опитаних вважають, що представництво жінок в українській політиці на національному рівні (парламент, уряд) недостатнє. Чим вищий рівень освіти респондентів, тим критичніше вони оцінюють рівень участі жінок в українській політиці на національному рівні.

Також опитані назвали основні причини низької участі жінок у політиці. Зокрема, стереотипні погляди громад на роль жінки в суспільстві (47%), небажання самих жінок займатися політикою (34%), відсутність підтримки та ресурсів (27%), недосконале законодавство (22%) та уявлення про те, що політика – це не жіноча справа (18%).

Причину низького представництва жінок у політиці чоловіки частіше вбачають у суспільних стереотипах (42%) і небажанні самих жінок займатися політикою (37%). Чимало чоловіків вважають, що політика – це не жіноча справа (23%), Жінки думають, що головні причини такі: стереотипи суспільства (51%), небажання жінок йти в політику (32%), відсутність підтримки та ресурсів (32%).

Лабораторією соціологічних досліджень ВНТУ в жовтні 2018 р. проведено опитування на тему «Роль чоловіка та жінки в сучасному суспільстві». Об'єктом даного опитування стали студенти третього курсу ВНТУ факультету менеджменту та третього курсу ВНМУ ім. М.І. Пирогова медичного факультету, віком від 19 до 23 років.

Мета даного дослідження – з'ясувати ставлення студентів до ролі чоловіка та жінки в сучасному суспільстві, на основі отриманих результатів порівняти думки студентів двох професійних груп.

Під час даного дослідження опитано 54 особи: 27 студентів ВНТУ та 27 студентів ВНМУ. Серед студентів ВНТУ 70,37% – жінки, 29,63% – чоловіки.

Аудиторію опитаних студентів ВНМУ склали 81,48% жіночої статі, та 18,52% чоловічої.

Позицію студентів-менеджерів ВНТУ демонструють такі результати: на питання «наскільки актуальним є питання визначення ролі чоловіка та жінки в сучасному світі?» 77,78% відповіли, що дуже актуальним, 11,11% вважають це питання важливим, але таким, що не потребує вирішення, 11,11% вважають питання неважливим. Це свідчить про те, що питання є актуальним, більшість молоді цікавиться ним.

Щодо ставлення до традиційних ролей чоловіка та жінки в сім'ї (чоловік забезпечує сім'ю, жінка забезпечує домашній затишок і вихованням дітей) 22,22% відповіли, що цілком із ними погоджуються. 74,08% погоджуються, але частково, 1 особа (3,7%) не погодилася. Це свідчить про те, що традиційні ролі неактуальні і потребують змін.

На прохання «Назвіть два головні обов'язки чоловіка та два головні обов'язки жінки в сім'ї» передбачалась відкрита відповідь, але думки в усіх анкетах розділилися на три стандартні відповіді. Четверта частина опитаних (25,93%) відповіли, що сфера відповідальності жінки – домашній затишок, виховання дітей, а чоловік має забезпечувати сім'ю. Майже половина (48,15%) вважають, що жінка повинна опікуватися домашнім затишком і вихованням дітей, а чоловік – забезпеченням сім'ї, а також мусить допомагати і підтримувати свою дружину. І кожен п'ятий (22,22%) вирішив, що ніхто нікому нічим не зобов'язаний, 1 особа (3,7%) не відповіла на запитання. Отже, більшість опитаних представників студентської молоді вважають, що патріархат неактуальний, основні аспекти традиційних ролей чоловіка та жінки зберігаються, але мають змінитися в бік рівності обов'язків.

44,44% респондентів на питання «Який розподіл ролей в сім'ї Ви вважаєте найбільш поширеним?» відповіли, що чоловік забезпечує сім'ю, жінка займається домашнім затишком та вихованням дітей, 55,56% вважають відносини рівноправними, отже, найбільш поширеними є відносини з рівними обов'язками та відповідальністю.

На запитання «Який розподіл ролей Ви хотіли б у своїй сім'ї?» майже третина опитаних (29,63%) відповіли, що хотіли б, щоб чоловік забезпечував сім'ю, а жінка займалась домашнім затишком та вихованням дітей, 70,37% респондентів – за рівноправні відносини. На нашу думку, це питання найбільш показове в даному дослідженні і відповіді на нього дозволяють стверджувати, що звичні, традиційні ролі відходять у минуле. Також щодо цього питання побудована статистична таблиця двовимірного розподілу ознак, іншою ознакою якої була стаття рес-

пондентів. 37,5% чоловіків та 26,32% жінок хотіли б мати такий розподіл ролей у сім'ї: чоловік забезпечує сім'ю, жінка займається домашнім затишком та вихованням дітей; 62,5% чоловіків і 73,68% жінок – за рівноправні відносини. Можна зробити висновок, що традиційні ролі підтримують більше чоловіків, ніж жінок, але все ж більшість молодих людей обирають рівноправні відносини.

На питання «Як Ви ставитеся до процесів зникнення відмінностей між чоловічою та жіночою (гендерними) ролями в суспільстві?» 40,74% опитаних відповіли, що вважають це правильним і сучасним, 40,74% зазначили, що кращі традиційні ролі, 18,52% відповіли, що їм байдуже. На запитання «Чи потрібно відновлювати традиційні ролі чоловіка та жінки?» 18,52% відповіли «так», 25,92% із цим не згодні, 55,56% не змогли визначитися.

Третина опитаних (37,04%) вважають, що сьогодні в Україні наявна гендерна нерівність, особливо на керівних посадах, 11,11% не погоджуються з таким твердженням, а половина опитаних (51,85%) не помічали такого раніше, тому можна сказати, що критичної гендерної нерівності немає.

На запитання «Як Ви ставитеся до жінок-політиків?» 48,15% відповіли, що жінки виконують роботу так само, як і чоловіки-політики, 48,15% відповіли, що жінки-політики виконують роботу по-іншому, але не гірше за чоловіків-політиків, лише 1 особа (3,7%) вважає, що політик – суто чоловіча професія. Якщо підсумувати відповіді на два останні запитання, можна вважати, що гендерної нерівності в Україні майже немає або опитані не помічали її.

Більшість респондентів (81,48%) погодилися з тим, що ролі чоловіка та жінки мають змінюватися відповідно до умов сучасного світу, кожний п'ятий (18,52%) із цим не згоден. Отже, традиційні ролі вже неактуальні.

Серед студентів-медиків ВНМУ актуальним питання визначення ролі чоловіка та жінки в сучасному світі вважають 66,67% опитаних, 25,93% респондентів відповіли, що питання важливе, але не потребує вирішення, і лише 2 особи (7,4%) вважають питання неважливим, що свідчить про те, що питання актуальне для більшості опитаних.

На запитання «Як Ви ставитеся до традиційних ролей чоловіка та жінки в сім'ї (чоловік забезпечує сім'ю, жінка займається домашнім затишком та вихованням дітей)?» лише 3 особи (11,11%) відповіли, що цілком із ними погоджуються, 77,78% погоджуються, але частково, 11,11% не погодилися взагалі. Це свідчить про те, що традиційні ролі неактуальні і потребують змін.

Даючи відповідь на відкрите запитання «Назвіть два головні обов'язки чоловіка та два

головні обов'язки жінки в сім'ї» майже половина даної аудиторії (48,15%) відповіли, що жінка повинна займатися домашнім затишком та вихованням дітей, а чоловік лише забезпеченням сім'ї. 40,74% опитаних вважають, що жінка відповідає за домашній затишок і виховання дітей, а чоловік – за забезпечення сім'ї, а також має допомагати дружині. 7,41% вирішили, що ніхто нікому нічим не зобов'язаний, 1 особа (3,7%) не відповіла на запитання. Отже, більшість опитаних вважають, що патріархат неактуальний, основні аспекти традиційних ролей чоловіка та жінки зберігаються, але мають змінитися в бік рівності обов'язків.

Найбільш поширені відносини з рівними обов'язками та відповідальністю. Третина опитаних (33,33%), відповідаючи на запитання «Який розподіл ролей в сім'ї Ви вважаєте найбільш поширеним?», зазначили, що чоловік забезпечує сім'ю, жінка займається домашнім затишком та вихованням дітей, 66,67% рівноправні відносини вважають найбільш поширеними.

На запитання «Який розподіл ролей Ви хотіли б у своїй сім'ї?» лише 7,4% респондентів відповіли, що хотіли б, щоб чоловік забезпечував сім'ю, а жінка займалась домашнім затишком та вихованням дітей, 85,2% – за рівноправні відносини, 7,4% опитаних вважають, що той, хто забезпечує сім'ю, і є головою. У результаті аналізу відповідей за статтю респондентів з'ясовано, що 100% чоловіків та 81,82% жінок – за рівноправні відносини. Тобто більшість молодих людей виступають за рівноправні відносини.

Третина респондентів (37,04%) вважають правильним і сучасним процес зникнення відмінностей між чоловічою та жіночою ролями в суспільстві, третині (33,33%) традиційні ролі здаються кращими, 18,52% відповіли, що їм байдуже; 3 особи не відповіли. Із цього можна зробити висновок, що молодь ще однозначно не визначилася з моделлю поведінки в сім'ї.

На запитання «Чи потрібно відновлювати традиційні ролі чоловіка та жінки?» 44,44% респондентів відповіли «так», 29,63% – «ні», 25,93% не змогли визначитися.

Половина опитаних (55,55%) погодилися з думкою про те, що сьогодні в Україні існує гендерна нерівність, особливо на керівних посадах, 25,93% так не вважають, 18,52% не помічали такого раніше.

На запитання «Як Ви ставитесь до жінок-політиків?» майже половина опитаних (48,15%) відповіли, що жінки виконують роботу так само, як і чоловіки-політики, 44,44% вважають, що жінки-політики виконують роботу по-іншому, але не гірше за чоловіків-політиків, 7,41% вважають, що політик – суто чоловіча професія.

Більше половини опитаних (59,26%) погодилися з тим, що ролі чоловіка та жінки мають змінюватися відповідно до умов сучасного світу, третина (33,33%) не погоджується з такою думкою, решта не дали відповіді.

Висновки з проведеного дослідження. Якщо порівняти результати двох аудиторій студентства, які взяли участь в опитуванні, то можна зазначити, що думки респондентів щодо більшості питань досить схожі, проте погляди на гендерну нерівність дещо відрізняються, 55% опитаних студентів-медиків вважають, що в Україні сьогодні є гендерна нерівність, тоді як 52% опитаних студентів-менеджерів вважають, що немає. Гіпотеза, висунута на початку дослідження, підтвердилася: більшість респондентів згодні з тим, що ролі чоловіка та жінки із плином часу змінюються та повинні підлаштовуватися під сучасний світ. Також погляди студентів-медиків і студентів-менеджерів на ролі чоловіка і жінки в сучасному світі схожі.

Результати опитування підтверджують думку американського науковця і журналіста Ханни Росін: «Інституція шлюбу зараз рухається у двох протилежних напрямках, визначених класовим становищем. Для освічених класів це те, що я називаю сімейною гойдалкою, коли жінки й чоловіки чекають своєї черги у виконанні ролі головного постачальника для сім'ї. Типова сімейна гойдалка в Обами. Коли Мішель Обама багато заробляла на керівній посаді в індустрії медичних послуг, тоді Барак працював у громадському секторі і навчався юриспруденції. А потім вони помінялися місцями. Він став президентом, вона виконує допоміжну роль» [6].

Тому зараз суспільству, особливо молоді, потрібно визначитися зі своїм ставленням до сучасної ролі жінки та чоловіка, прийняти те, що ці ролі можуть відрізнитися від тих, що склалися традиційно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бояківська І. Чоловік і жінка... Хто в головній ролі? // ОГО. URL: <http://ogo.ua/articles/view/2013-05-31/40606.html>.
2. Слободянюк А., Філатова К. Сучасна жінка: соціально-психологічний портрет. Матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ. Вінниця, 23–24 березня 2016 р. 2016. URL: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/view/1004>.
3. Богачук Г., Слободянюк А. Жінка в науці та політиці. Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ. Вінниця, 14–23 березня 2018 р. 2018. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2018/paper/view/4602>.
4. Іванова І. Гендерні стереотипи розподілу сімейних ролей в українській родині. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія «Соціологія». 2015. Т. 258. Вип. 246. С. 169–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2015_258_246_28.

5. Дьяченко М., Кандыбович Л. Личность, образование, профессия: краткий психологический словарь. Мн., 1998. 339 с.

6. Смірнова Т. Гендерні аспекти художньої культури як основи гендерної освіти та виховання. Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ): навч. посібник / за заг. ред. Н. Світайло. Суми, 2013. С. 101.

7. Цюпин Б. Сучасний батько має бути і кар'єристом, і сім'янином одночасно. Українська правда. 29 серпня 2013 р. URL: <http://www.pravda.com.ua/inozmi/svoboda/2013/08/29/6996871>.

8. Гендерні ролі та стереотипи в Україні // Соціологічна група «Рейтинг». 2015. URL: http://ratingpro.org/research/gendernye_rol_i_stereotipy_v_ukraine.html.

9. Дослідження громадської думки з питань участі жінок у політичних процесах / Центр соціально-гуманітарних аспектів регіональних досліджень Сумського державного університету. 2016. URL: <http://volynpressclub.org.ua/attachments/article/673/D1%81%D0%BE%D1%86%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.doc>.